

צום הרביעי וצום החמישי ... יהיה לבית יהודה

לששון ולשמחה ולמועדים טובים

נמצאים אנו בתוך שלושים יום לפני היום המר שבו חרב בית מקדשנו. אף על פי שאמרו חכמינו שאין מקדימים פורענותא, יש צד אחר של אותו יום שאותו חייבים אנו לדרוש כשם ששואלים ודורשים שלושים יום לפני החג. דרישה זאת מתחייבת על יסוד אמונתנו בנבואת זכריה "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים"¹. צפיית הישועה המתגלה בפסוק זה חיה וקיימת בנו, ומחייבת אותנו להתכונן ולהידרש לאותם מועדים טובים באמונה ובמעשה. ההכנה המתאימה תצמח מתוך התבוננות בחסרון הגדול שחסרנו במשך הדורות, שעתיד להתמלא ביום זה שייחפך לששון ולשמחה.

בטל התמיד — הדבקות התמידית

תז"ל מוסרים לנו, שאחד הדברים שאירע בשבעה עשר בתמוז הוא שבטל התמיד², בביטולו של קרבן התמיד התרופפה התמידיות של הדבקות האלקית והלך ונחלש 'שויתי ה' לנגדי תמיד'³, התמידיות של השראת השכינה בישראל ושל אפשרות תחושתנו של מציאות הקב"ה בתוכנו תמיד, התחילה להתערער בביטול קרבן התמיד, עד שגלתה השכינה ממקום השראתה במקדש בתשעה באב. היכן נוצר כוח זה של דבקות תמידית — 'עולת תמיד העשויה בהר סיני'⁴. האפשרות והצורך של התעלות תמידית, בהר סיני נוצרו. אפשרות הדבקות בין כוחות ארציים לשמימיים, בין כח אנושי השוכן בבתי חומר ושואף לחיים, לבין כוח אלקי על אנושי המזרים חיים לכול, בסיני נוצרה. "כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר, השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. כשבקש ליתן את התורה בטל גזרה ראשונה ואמר, העליונים ירדו לתחתונים והתחתונים יעלו לעליונים ואני המתחיל, שנאמר וירד ה' על הר סיני"⁵. במעמד הר סיני. על ידי מתן תורה, התגלתה מציאות חדשה של קשר חיוני תמידי בין הקב"ה

1 זכריה ח, יט.

2 תענית דף כו, ב.

3 תהלים טז, ח.

4 במדבר כח, ו.

5 שמות רבה יב, ד.

ישראל, המחייב — 'שויתי ה' לבגדי תמיד'. אולם השלמת מציאות זו תלויה בארץ ישראל, בירושלים ובבית המקדש. "כך אמר הקב"ה לישראל, נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש"⁶.

רק באמצעות המקדש מגיעה אותה אפשרות של דבקות תמידית בין ישראל לאביהם שבשמים על ידי התורה, לימודה וקיומה, למיצוי שלם: 'עולת תמיד העשויה בהר סיני לריח ניחוח אשה לה' בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד והתחילה השכינה לגלות ולהסתלק מהשראתה בישראל.

חידוש התמיד על ידי תורה ותפילה

בצפייתנו לישועה נדרשים אנו לפעול עם אל להפיכת ימי הצום והחורבן לימי ששון ושמחה. מצווים אנו להביא לידי חדוש 'התמיד', להחזרת שכינתו לציון, למלוא התחושה העיונית והמעשית של 'שויתי ה' לבגדי תמיד'. אנו, יושבי בית המדרש, המתעלים בתורה ותפילה מסוגלים לחדש את התמיד על ידי חיזוק שקידת תורתנו הבאה מלמעלה למטה, והעמקת תפילתנו העולה מלמטה למעלה⁷, ותפילות כנגד תמידין תקנום⁸. כן נדרש פסוק זה בדברי חז"ל על תורה ותפילה: "את משנה התורה הזאת — לשתי תורות, אחת שיוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו, אותה שיוצאת ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לבגדי תמיד. ואידך, האי שויתי מאי דריש ביה? ההוא מיבעי ליה כדרב חנה בר ביזנא, דאמר רב חנה בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר, שויתי ה' לבגדי תמיד"⁹. מלך ישראל, היושב על כסא ה'¹⁰, ומצווה לקרוא בתורה כל ימי חייו, בזה הוא מקיים את 'התמיד' של 'שויתי ה' לבגדי תמיד'. תמידות זאת מוכרחה להתקיים גם בתפילה, כשהמתפלל רואה את עצמו כאילו שכינה כנגדו. וכשם שהתורה בשלמות הופעתה, בציון תלויה, בכל היקף מצוותיה, במקדש, מלכות וסנהדריה, כך גם התפילה — התעלותה, והתעלותנו בעבודתה, במקדש תלויה: "והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם, העיר אשר בחרת והבית אשר בניתי לשמך להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה לילה ויום אל המקום אשר אמרת יהיה שמי שם, לשמוע אל התפילה אשר יתפלל עבדך אל המקוב הזה"¹¹, הקרבן, ההתקרבות, הדבקות — הכל דרך הבית הזה. ובכוחנו ליצור חידוש

6 שמות רבה לג, א.

7 על פי עולת ראייה ח"א, עמ' יט.

8 ברכות דף כו, א.

9 סנהדרין דף כב, א.

10 דברי הימים א כט, כג.

11 מלכים א ת, מח—מט.

תמידי זה על ידי תורתנו ותפילתנו, בהיות שתיהן פועלות להחיות את הקשר בין העולם האלקי לעולם האנושי.

'שויתי ה' לנגדי תמיד' — מניעת הפניה לאלילים

בדברי חכמינו מוצאים אנו התייחסות חמורה ביותר לכל התרופפות בתמידיות של 'שויתי ה' לנגדי תמיד'. חולשה זו מגיעה עד כדי מגע עם איסור 'אל תפנו אל האלילים'¹². "תנו רבנן: כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת, ודיוקנא עצמה אף בחול אסור להסתכל בה משום שנאמר אל תפנו אל האלילים. מאי תלמודא, אמר רבי חנין, אל תפנו אל מדעתכם"¹³. הלכה זאת נפסקת ברמב"ם¹⁴, ושם ביכסף משנה' מפרש: — אל תפנו אל מדעתכם, לאמר כשאדם מסתכל בדיוקנא הוא עובר על האיסור 'אל תפנו אל האלילים' משום שהוא מפנה אל מדעתו. הרמב"ם בעצמו קשר איסור זה עם הצורך לקיום 'שויתי ה' לנגדי תמיד': "כבר בארנו לך כי השכל הזה אשר שפע עלינו מאתו יתעלה הוא המגע אשר בינינו לבינו, והבחירה בידך אם תרצה לחזק את המגע הזה ולעבותו — עשה... ודע כי אף אם היית החכם בבני אדם באמתת המדע האלקי, הרי בשעה שאתה מרוקן את מחשבתך מה' בעסק הכרחי הנך מפסיק אותו המגע אשר בינך ובין ה', ואינך עמו אז, וכן אין הוא עמך... ולפיכך היו החסידים מקפידים על הזמנים שהם מעסיקים אותם שלא בו, והזהירו על כך ואמרו, אל תפנו אל מדעתכם, ואמר דוד, שויתי ה' לנגדי תמיד"¹⁵. למדים אנו מדברים אלה, שכל רפיון בתמידות הדבקות המחשבתית והמעשית בה', כל היסח הדעת מה', גובל עם איסור 'אל תפנו אל האלילים' חלילה. בוודאי אמורים דברים אלה ביחס אלינו שזכינו לכך ששם חלקנו מיושבי בית המדרש, עוסקים בתורת ארץ ישראל ומצפים לישועה, בצפיה ליבית ומעשית. כמה גדולה היא אחריותנו לקיים ולחזק את המגע אשר בינינו לבין ה', על ידי שלמות השקידה בתורה ותפילה במלוא התמידיות ועל ידי כך להתרחק מכל נדנוד כל דהו של עבודה זרה. אכן, רק בארץ ישראל קיימת האפשרות של ראיית פני השכינה בעולם הזה, בעיסוק ותורתנו, ולכן נדרשים אנו לבקש את פני ה' בתמידות, — "דרשו ה' ועוזו בקשו פני תמיד"¹⁶, מבקש אתה לראות פני השכינה בעולם הזה, עוסק בתורה בארץ ישראל"¹⁷.

12 ויקרא יט, ד.

13 שבת דף קמט, וראה ס' המצוות להרמב"ם, לא תעשה י.

14 הלכות עבודה זרה ב, ב.

15 מורה נבוכים ג, נא.

16 תהלים קה, ד.

17 מדרש שוחר טוב קה.

דרישתנו בהלכות החג והכנותינו לקראת הימים שייחפכו לששון ולשמחה מחייבות גם את התעלותנו להשראת השכינה הנבואית המובטחת לנו: "והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר, ונבאו בניכם ובנותיכם, וזקניכם חלומות יחלומון, בחוריכם חזיונות יראו"¹⁸. כי השאיפה לרוח הקדש גם היא כלולה בצפייה לישועה המחייבת את כולנו. "לגבי ישראל צריכים כעת בזמן הפריחה הלאומית, בהתחלטה, לעורר את השאיפה למטרה הרוחנית העליונה, שהוא הסיגול לרוח הקדש, קבוע ברוב בעלי הכשרון שבאומה... באמת חסרון רוח הקדש בישראל הוא לא חסרון שלמות, כי אם מום ומחלה, ובארץ ישראל היא מחלה מכאבת, שהיא מוכרחה להרפא, כי אני ה' רופאך"¹⁹. צריך לחוש את הכרחיותה של רוח הקדש לבריאות חיינו, ואל לנו להיכשל בענווה פסולה שהחריבה כבר פעם את ביתנו²⁰. לכן עלינו לעשות את כל ההכנות הדרושות להשראת שכינה זו שתבוא ביחד עם השמחה של המועדים הטובים, כי הלא 'אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה'²¹.

מדות הענווה ובעל קומה

חז"ל מלמדים אותנו, איך לבנות את מדות נפשנו לקראת התרוממותנו לקליטת רוח הקדש. "אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה"²²; "אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור עשיר וחכם וענוו"²³; "ודע שכל נביא לא נתבא אלא אחר שיתנו לו כל המעלות השכליות ורוב המעלות המדות... וחכם הוא כולל כל המעלות השכליות... ועשיר הוא ממעלות המדות... והוא אמרם איזהו עשיר ושמח בחלקו. גבור הוא גם כן במעלות המדות... והוא אמרם איזהו גבור הכובש את יצרו"²⁴. נוסף למדות אלה מופיעה במסכת נדרים מדת הענווה, ולעומת זאת במסכת שבת "בעל קומה", נחיצות מדת הענווה כתנאי לנבואה מובנת, בהיותה גדולה מכולן²⁵, צריך גם להבין את 'בעל קומה' כמשתלב ומקביל למדת הענווה בשלמות הקומה הישראלית. דברי הברכה הראשונים בתורה באים לשיאם בהבטחה, 'ואולך אתכם קוממיות — בקומה זקופה'²⁶. זקיפות קומה זאת נובעת ונמשכת מתוך

18 יואל ג, א.

19 מוסר הקודש עמ' שנה.

20 גיטין דף נו, א.

21 שבת דף ל, א.

22 שבת דף צב, א.

23 נדרים דף לה, א.

24 הרמב"ם, שמונה פרקים, ז.

25 עבודה זרה דף כ, ב.

26 ויקרא כו, יג וברש"י שם.

והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים' דבקות זאת מרוממתנו, כי "בחינת הקדושה היא נשיאת ראש והרמת המהות והאיכות"²⁷. יתר על כן, זהות זאת במדות הענו ובעל הקומה, ממדותיו של הקב"ה למדנו: "אמר ר' יוחנן, כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו, דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים"²⁸. על כך אמר המהר"ל²⁹: "ועתה יש לשאול למה זה ועל מה זה שכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו... אבל ר' יוחנן בא לומר כי הענוה היא עצם הגדולה, והיא הגדולה על כל הגדולות, עד שאין גדולה למעלה (ממנה)... אבל מפני שכל מקום שאתה מוצא גדולתו שם את מוצא הענוה, מזה תדע כי הענוה היא הגדולה על כל הגדולות". הגדולה הישראלית האמיתית היא זו המתפשטת להאיר ולרומם כל קוטן, כפי שנאמר אצל הקב"ה שהוא 'רם ונשא' ודווקא משום כך הוא גם 'את דכא ושפל רוח'³⁰. לכן משה רבינו, אבי הנביאים, שלא קם כמוהו, עליו נאמר "והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה"³¹. כך גם אנו מצויים לרומם ולגדל את כוחות הקדושה שבמדותנו, עד הארתם במדת הענוה, וגלוי פעולתם בפרטי מעשים של יושר וטוב, חסד ואהבה לכול, כך נהיה מוכנים לימי הששון ושמחה שיהיו גם ימי גבואה לישראל.

עבודת התמיד בשמחה — בארץ ישראל

נעבוד נא כולנו את עבודת התמיד בשמחה — בתורה, בתפילה, ובמדת הענוה המביאה לידי רוח הקדש. כי 'פקודי ה' ישרים משמחי לבי'³². 'ואין עומדים להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה'³³, ועבודת ה' בארץ ישראל מוכרחה להיות בשמחה... 'כתוב אחד אומר, עבדו את ה' בשמחה וכתוב אחד אומר, עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה. מה בין האי להאי אלא כאן בזמנא דישראל שראן בארעא קדישא, כאן בזמנא דישראל שראן בארעא אחריתא"³⁴. השמחה השלמה הזאת תופיע ותתגלה רק בתמידיות הדבקות של "שויתי ה' לנגדי תמיד, כי מימיני בל אמוט, לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח"³⁵. ויבואו ויגיעו לישראל ימי ששון ושמחה ומועדים טובים במהרה בימינו אמן.

- 27 אור החיים שמות ל, יב.
 28 מגילה דף לא, א.
 29 נתיב הענוה פ"א.
 30 מגילה דף לא, א.
 31 במדבר יב, ג.
 32 תהלים יט, ט.
 33 ברכות דף לא, א.
 34 זהר ג, דף קיח.
 35 תהלים טז, ה—ט.